

بررسی العاد آیین نامه تسهیلات و تعهدات

کلان از منظر ذمی نفع واحد

کمیسیون بازار پول و سرمایه

دیرخانه کمیسیون های تخصصی

عنوان گزارش: بررسی ابعاد آیین‌نامه تسهیلات و تعهدات کلان از منظر ذی‌نفع واحد

کمیسیون: بازار پول و سرمایه

تهیه کننده: رضا میرزا ابراهیمی

ناظر:

انتشار: دبیرخانه کمیسیون های تخصصی اتاق ایران

شماره گزارش: ۰۴۹۵۳۷

شهریور ۹۵

فهرست مطالب

۲	.....مقدمه
۴	..... مفهوم ذی‌نفع واحد
۵	..... برخی نکات قابل طرح در خصوص ذی‌نفع واحد
۵	الف: کلی بودن برخی از مصادیق مشمول ذی‌نفع واحد
۵	ب: محدودیت‌های نابجا برای فعالان اقتصادی
۶	ج: یکسان تلقی کردن ریسک تسهیلات‌گیرندگان
۶	د: عدم توجه به افزایش ریسک شرکت‌های دولتی
۷	ه: عدم توجه رشد متناسب سرمایه پایه بانک‌ها
۸	.....پیشنهادات

آیین‌نامه تسهیلات و تعهدات کلان به عنوان یکی از ابزارها و راهکارهایی شناخته می‌شود که بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران با هدف کنترل ریسک اعتباری بانک‌ها و از طریق جلوگیری از تمرکز بیش از حد تسهیلات برای گروهی از اشخاص که با هم روابط مدیریتی، مالکیتی، مالی و کنترلی دارند، نگاشته شده است. بر این اساس در قالب دستورالعمل مذکور بانک‌ها متناسب با سرمایه پایه خود، تا حد معینی قادر خواهند بود که به هر شخص و یا به مجموعه‌ای از اشخاص حقیقی و حقوقی که در ارتباط با یکدیگر بوده و مشکلات هر یک از آنها می‌تواند به سایر اشخاص تسری یابد، تسهیلات پرداخت و یا تعهدات ایجاد نمایند. مقررات اولیه این آیین‌نامه در سال ۱۳۸۲ تنظیم شده است که البته بعدها و طی چند مرحله به علت نارسایی‌هایی که سیستم بانکی در اجرای این آیین‌نامه با آنها روبه‌رو شد، مورد بازنگری قرار گرفته است.

به هر حال این آیین‌نامه به عنوان یکی از مهمترین ضوابطی تلقی می‌شود که بانک مرکزی برای بانک‌ها تنظیم نموده و بر اجرای دقیق آن نیز تاکید داشته و از طرف دیگر بانک‌ها را مکلف کرده است که در مقاطع ماهانه و حداکثر ظرف یک هفته پس از پایان هر ماه، اطلاعات تسهیلات و تعهداتی را که مطابق این آیین‌نامه اعطا کرده است به بانک مرکزی گزارش نمایند. بر اساس مواد این آیین‌نامه حداکثر تسهیلات و تعهداتی که هر بانک می‌تواند به هر ذی‌نفع واحد اعطا نماید معادل ۲۰ درصد سرمایه پایه آن بانک می‌باشد.

تنوع و گستره فراگیری و شمولیت افرادی که بر اساس این آیین‌نامه در ردیف ذی‌نفع واحد قرار می‌گیرند به گونه‌ای است که در برخی موارد می‌تواند مشکلاتی را برای فعالان اقتصادی فراهم آورد و در اغلب موارد تسری مشکلات یکی از اشخاص مشمول ذی‌نفع واحد به سایر اشخاص گروه ممکن است ادامه فعالیت آنها را با مشکل مواجه نماید. همچنین نبود وجه تمایز بین ذی‌نفعان واحد از نظر میزان ریسکی که بر بانک‌ها تحمیل می‌کنند از جمله دیگر نقایصی است که در آیین‌نامه مذکور به خوبی قابل مشاهده است. به عنوان مثال با وجود اینکه بخش قابل توجهی از مطالبات معوق بانک‌ها ناشی از مطالبات دولتی و یا مطالبات شرکت‌های وابسته به دولت می‌باشد اما در این آیین‌نامه ریسک آنها نادیده گرفته شده و تسهیلات اعطایی به آنها با ضریب ریسکی کمتری در محاسبات مربوطه وارد می‌شود.

مفهوم ذی نفع واحد

بر اساس آخرین دستورالعمل منتشره در این زمینه با عنوان «آیین نامه تسهیلات و تعهدات کلان» که در تاریخ ۱۳۹۲/۸/۱۶ از سوی بانک مرکزی ج.ا. به بانک‌های ابلاغ شده است، ذی نفع واحد عبارت است از «یک شخص حقیقی یا حقوقی به طور مستقل و یا دو یا چند شخص حقیقی یا حقوقی که به واسطه برخورداری از روابط مالکیتی، مدیریتی، مالی، کنترلی و یا به هر نحو دیگری می‌توانند مؤسسه اعتباری را در معرض ریسک قرار دهند، به این ترتیب که مشکلات یکی از آنها بتواند به دیگری تسری یابد و منجر به عدم بازپرداخت یا ایفای به موقع تعهدات آنها شود». همچنین بر اساس این آیین نامه حداکثر مجموع تسهیلات و تعهدات (اعتبارات اسنادی و ضمانت نامه) به هر ذی نفع واحد نباید از ۲۰ درصد سرمایه پایه مؤسسه اعتباری تجاوز نماید و سقف جمعی تسهیلات و تعهدات کلان در هر مؤسسه اعتباری، ۸ برابر سرمایه پایه آن مؤسسه اعتباری می‌باشد.

برخی از مصادیق روابط مالکیتی ذی نفع واحد به ذیل می‌باشند:

- ✓ شخص حقیقی به اتفاق همسر و افراد تحت تکفل وی با واحد(های) تابعه و یا وابسته آنها؛
- ✓ شخص حقوقی با واحد(های) تابعه و یا وابسته آن؛
- ✓ واحدهای تابعه و یا وابسته یک شخص حقیقی یا حقوقی با یکدیگر مشروط بر آنکه حاصل ضرب درصد تملک آنها توسط شخص مزبور، حداقل ۲۰ درصد باشد.

برخی از مصادیق روابط مدیریتی ذی نفع واحد به ذیل می‌باشند:

- ✓ شخص حقوقی با شخص حقوقی دیگری که حداقل دو سوم اعضای هیات مدیره آنها مشترک می‌باشد؛
- ✓ شخص حقوقی با شخص حقوقی دیگری که رئیس هیات مدیره آنها مشترک می‌باشد.

برخی از مصادیق روابط مالی ذی نفع واحد به ذیل می‌باشند:

- ✓ شخص حقیقی با همسر و افراد تحت تکفل وی؛
- ✓ ضامن با مضمون عنه مشروط بر آنکه میزان ضمانت، حداقل معادل ۷۵ درصد درآمد سالیانه/دارایی ضامن باشد؛
- ✓ شخص (الف) با شخص (ب) مشروط بر آنکه بیش از ۵۰ درصد درآمد ناخالص سالیانه شخص (الف) توسط شخص (ب) تامین شود (تبصره: شامل روابط استخدامی نمی‌شود)؛
- ✓ اشخاصی که هر یک دارای حداقل ۲۰ درصد از سهام یا سرمایه دارای حق رأی یک شخص حقوقی باشند؛
- ✓ اشخاصی که بیش از ۵۰ درصد درآمد ناخالص سالیانه هر یک از آنها از منبع درآمد واحدی باشد (تبصره: شامل روابط استخدامی نمی‌شود).

برخی از مصادیق روابط کنترلی ذی نفع واحد به ذیل می‌باشند:

- ✓ شخص حقیقی به اتفاق همسر و افراد تحت تکفل وی با اشخاص حقوقی که به هر نحوی دارای حق رأی بیش از ۲۰ درصد آرای آن شخص حقوقی می‌باشند؛
- ✓ شخص حقوقی با شخص حقوقی دیگری که به هر نحوی دارای حق رأی بیش از ۲۰ درصد آرای آن باشد؛

- ✓ شخص حقیقی یا حقوقی با شخص حقوقی دیگری که قادر به راهبری سیاست‌های مالی و عملیاتی از جمله تصمیمات مربوط به تقسیم سود آن می‌باشد؛
- ✓ شخص حقیقی یا حقوقی با شخص حقوقی دیگری که به هر نحوی قادر به نصب و عزل اکثریت اعضای هیات مدیره آن می‌باشد.

برخی نکات قابل طرح در خصوص ذی‌نفع واحد

اگر چه موضوع ذی‌نفع واحد یکی از ابزارهایی است که برای اطمینان از سلامت مالی هر چه بیشتر بانک‌ها و جلوگیری از بروز ریسک تمرکز تسهیلات آنها از سوی بانک مرکزی ج.ا.و طی چارچوب مشخصی به بانک‌ها ابلاغ شده است و در واقع راهکاری برای کاهش خطرات احتمالی در فرایند تسهیلات‌دهی بانک‌ها بوده است، اما در برخی از موارد نیازمند چاره‌اندیشی از سوی بانک مرکزی ج.ا.و می‌باشد تا هم زمینه اتخاذ تصمیمات سلیقه‌ای از سوی بانک‌ها را از بین ببرد و هم به تامین مالی تولید کمک نماید. برخی از این موارد عبارتند از:

الف: کلی بودن برخی از مصادیق مشمول ذی‌نفع واحد

برخی از مصادیق مطرح شده در خصوص ذی‌نفع واحد کلی بوده و ممکن است زمینه بروز برخوردهای سلیقه‌ای بانک‌ها در این زمینه را فراهم نماید. به عنوان مثال در ذیل روابط کنترلی آمده است که «شخص حقیقی یا حقوقی با شخص حقوقی دیگری که قادر به راهبری سیاست‌های مالی و عملیاتی از جمله تصمیمات مربوط به تقسیم سود آن می‌باشد» مشمول مصادیق ذی‌نفع واحد است. تشخیص این امر به راحتی از سوی بانک‌ها امکان‌پذیر نیست و به عبارت دیگر ممکن است یک شخص حقیقی یا حقوقی با ۱۰ درصد مالکیت سهام بتواند شرط فوق را محقق نماید در حالی که شخص دیگر و با درصد مالکیت سهامداری بیشتر (۲۰ درصد) نتواند تاثیری قابل ملاحظه در راهبری سیاست‌های مالی و عملیاتی از جمله تصمیمات مربوط به تقسیم سود داشته باشد اما هر دو از نظر بانک مشمول ذی‌نفع واحد شناخته شوند.

لذا باید به درستی به این نکته توجه نمود که در صورت تشخیص نادرست در این زمینه ممکن است یک گروه از شرکت‌هایی که مشمول ذی‌نفع واحد تشخیص داده می‌شوند از دریافت تسهیلات محروم شده و در نتیجه ادامه فعالیت آنها با مشکل مواجه می‌شود. یا اینکه در صورت عدم تشخیص درست در این زمینه ممکن است بانک با ریسک‌های جبران‌ناپذیری روبه‌رو شود. در هر صورت شفافیت و رفع ابهام در این زمینه می‌تواند از سوء استفاده‌های احتمالی جلوگیری نماید.

همچنین در بخش مصادیق روابط مدیریتی ذی‌نفع واحد آمده است که «شخص حقوقی با شخص حقوقی دیگری که حداقل دو سوم اعضای هیات مدیره آنها مشترک می‌باشد» و «شخص حقوقی با شخص حقوقی دیگری که رئیس هیات مدیره آنها مشترک می‌باشد» مشمول قاعده ذی‌نفع واحد خواهند بود. به عنوان مثال دو شرکتی که هر کدام سه عضو هیات مدیره مشترک دارند مشمول ذی‌نفع واحد محسوب نمی‌شوند در حالی که اگر رئیس هیات مدیره مشترک داشته باشند به عنوان ذی‌نفع واحد تلقی خواهند شد (با فرض اینکه هر کدام ۵ عضو هیات مدیره داشته باشند). این امر عملاً و در واقع به عنوان راهنمایی برای دریافت‌کنندگان تسهیلات محسوب می‌شود تا از طریق ایجاد شرکت‌های کاغذی و یا شرکت‌هایی که انحای مختلف وابسته تلقی می‌شوند به دریافت تسهیلات مبادرت ورزند که در هر صورت هزینه‌های مبادله‌ای اقتصاد را افزایش داده و برای رشد اقتصادی مضر خواهند بود. به هر حال ذکر مصادیق ذی‌نفع واحد باید به گونه‌ای باشد که ضمن کمک به افزایش شفافیت در مبادلات اقتصادی از بروز مشکلات احتمالی برای اشخاص مستقل نیز جلوگیری نماید.

ب: محدودیت‌های نابجا برای فعالان اقتصادی

محدودیت پرداخت تسهیلات به میزان درصدی از سرمایه پایه بانک جهت پرداخت تسهیلات به یک گروه از شرکت‌های به هم پیوسته و مرتبط که دارای سهامداران عمده مشترک و یا اعضای هیات مدیره مشترک می‌باشند به جهت حفظ امنیت و سلامت مالی بانک بوده و کاهش اثرات

زبان‌آوری ناشی از بروز مشکلات در یکی از شرکت‌های مشمول ذی‌نفع واحد را هدف خود قرار داده است. اما برخی از شرایط در نظر گرفته شده ممکن است به شدت محافظه‌کارانه تلقی شود. به عنوان مثال در ذیل مصادیق روابط مالی ذی‌نفع واحد آمده است که «**اشخاصی که هر یک دارای حداقل ۲۰ درصد از سهام یا سرمایه‌داری حق رأی یک شخص حقوقی باشند**» در حکم ذی‌نفع واحد تلقی می‌شوند که این امر ممکن است در پاره‌ای موارد بنگاه‌های اقتصادی را با مشکل مواجه نماید.

در صورتی که در یک گروه از شرکت‌هایی که دارای سهامداران عمده مشترک یا اعضای هیات مدیره مشترک باشند، یکی از شرکت‌ها دچار مشکلات مالی گشته و نتواند تعهدات خود را به موقع به شبکه بانکی بپردازد و تسهیلات آن معوق گردد از طریق سامانه بانک مرکزی بلافاصله تمام سایر شرکت‌های وابسته و مشمول ذی‌نفع واحد نیز در دریافت تسهیلات دچار مشکل خواهند شد. این امر به‌خصوص در واحدهای تولیدی ممکن است عواقب سنگینی را به بار آورده و به ادامه کار سایر واحدهای گروه و عملاً همه شرکت‌های گروه آسیب وارد نماید.

به عبارت دیگر بر اساس این آیین‌نامه دو شرکت (الف) و (ب) که هر یک به میزان ۲۰ درصد در شرکت (ج) سهامدار هستند مشمول ذی‌نفع واحد تلقی می‌شوند هرچند که دارای شخصیت حقوقی مستقل بوده و بر اساس قانون تجارت و قانون مدنی کشور هیچ ارتباطی با یکدیگر نداشته باشند. در این شرایط مجموع تسهیلات پرداختی به و یا تعهدات ایجاد شده برای شخص (ب) در محاسبه خالص تسهیلات قابل اعطا به شخص (الف) تاثیرگذار بوده و بر اساس ضوابط تعیین شده هر گونه مشکلات شخص (ب) در حکم مشکلات شخص (الف) تلقی می‌شود که این امر در بسیاری از موارد می‌تواند در حکم مانعی برای توسعه تولید عمل کند. مخصوصاً اینکه در شرایطی که هر شرکتی برای دریافت تسهیلات دارای وثیقه و توجیه قابل قبول اقتصادی باشد، دیگر دلیلی برای عدم پرداخت تسهیلات وجود نخواهد داشت.

ج: یکسان تلقی کردن ریسک تسهیلات‌گیرندگان

همان طوری که می‌دانیم یکی از مشکلات و نواقص اصلی سیستم بانکی در ایران، دور ماندن و در واقع نوعی عقب‌افتادگی از استانداردهای بین‌المللی تعیین شده در زمینه سلامت مالی بانک‌ها و ارتقاء نظام‌های کنترلی می‌باشد. یکی از این استانداردها در واقع همان قواعدی است که از سوی کمیته بال برای بانک‌ها و در زمینه کنترل انواع ریسک‌های مترتب بر عملیات بانکداری تعیین شده است. بنابراین در شرایطی که در نظام بانکداری بین‌الملل سقف تسهیلات و تعهدات هر شخص حقیقی و حقوقی بر اساس ظرفیت اعتباری و توان آن در بازپرداخت تسهیلات تعیین می‌شود، این رویه برای ذی‌نفعان واحد نیز باید ملاک عمل قرار گیرد. این در حالی است که بر اساس آیین‌نامه فعلی تسهیلات و تعهدات کلان که ناظر بر قواعد حاکم بر ذی‌نفع واحد هم می‌باشد، ضریب تسهیلات در همه بخش‌های اقتصادی و برای همه اشخاص مشمول ذی‌نفع واحد ۱۰۰ بوده و همگی با یک ضریب ریسک در محاسبات مربوط به تسهیلات پرداختی وارد می‌شوند. این در حالی است که کیفیت ریسک هر ذی‌نفع واحد کاملاً با دیگر ذی‌نفعان واحد متفاوت بوده و برای هر یک باید از ضریب ریسکی متناسب با آن شخص استفاده نمود. طبیعی است که پایه چنین اقدامی انتشار ضوابط جدید از سوی بانک مرکزی ج.ا.ا. و تقویت نظام اعتبارسنجی داخلی و خارجی در سیستم بانکی ایران خواهد بود.

د: عدم توجه به افزایش ریسک شرکت‌های دولتی

با وجود اینکه در آبان ماه سال ۱۳۹۲ آیین‌نامه پیشین مورد بازنگری قرار گرفته و آیین‌نامه به مراتب جامع‌تری از سوی بانک مرکزی ج.ا.ا. ابلاغ گردید اما این آیین‌نامه دوام چندانی نیاورد چرا که در سوم دی ماه ۱۳۹۲ شورای پول و اعتبار ۴ پروژه صنعتی و نفتی کشور شامل پروژه‌های مرتبط با فازهای ۱۳، ۱۷ و ۱۸ پارس جنوبی، طرح توسعه میدان دارخوین و میدان آذر را از رعایت ضوابط آیین‌نامه تسهیلات و تعهدات کلان مستثنا کرد.

همچنین در ۲۲ اسفند ماه ۱۳۹۲ تسهیلات و تعهدات پرداختی ایجاد شده مربوط به مؤسسات دولتی، وابسته به دولت و شرکت‌های دولتی بر اساس تصمیم بانک مرکزی ج.ا.ا. از شمول آیین‌نامه تسهیلات و تعهدات کلان مستثنا اعلام شدند و سرانجام در ۱۵ فروردین ۱۳۹۴، شورای پول و اعتبار با مستثنا اعلام کردن شرکت‌های تحت پوشش سه نهاد عمومی غیردولتی بنیاد مستضعفان، سازمان تامین اجتماعی و ستاد اجرایی فرمان امام (ره) از رعایت ضوابط مربوط به ذی‌نفع واحد، مشروط به اینکه هر یک از هلدینگ‌های اقتصادی زیرمجموعه آنها که مستقیماً و بدون واسطه تابعه آنها هستند، به عنوان ذی‌نفع واحد منظور شوند، نوعی تبعیض بین پروژه‌های بخش عمومی و بخش خصوص قائل شد. این در حالی است که در ادبیات موضوع و اصول کمیته نظارت بر بانکداری بازل در مورد ریسک تمرکز ناشی از تسهیلات و تعهدات کلان، تفاوتی بین شرکت‌های طرف مقابل بانک‌ها از نظر دولتی، غیردولتی یا نهاد عمومی غیردولتی بودن وجود ندارد و با همه این شرکت‌ها باید با رویه‌ای یکسان برخورد شود.

لذا به منظور جلوگیری از بروز شکاف با استانداردهای بین‌المللی باید تا حد امکان از ایجاد رویه‌های متفاوت در این زمینه جلوگیری کرد. با وجود اینکه در شرایط فعلی بخش قابل توجهی از مطالبات غیرجاری بانک‌ها را مطالبات بانک‌ها از دولت تشکیل می‌دهد که به واسطه عدم ایفای تعهدات شرکت‌های دولتی ایجاد شده است، اعمال چنین تغییراتی در بخشنامه در واقع بیانگر این است که مقام ناظر، ریسک‌های اعتباری شرکت‌های دولتی که بر بانک‌ها تحمیل شده است را نادیده گرفته و شرکت‌های یادشده را از مصادیق آیین‌نامه مستثنا کرده و این به معنای عدم رعایت اصل برابری فرصت‌ها برای شرکت‌های فعال در بخش عمومی با فعالان بخش خصوصی است. ضمن اینکه از منظر اقتصاد کلان نیز هدایت منابع بانک‌ها به سوی شرکت‌های بزرگ مذکور، شرکت‌های کوچک و متوسط را از دریافت تسهیلات محروم کرده و ایجاد اشتغال را با چالش مواجه خواهد نمود.

هـ: عدم توجه به رشد متناسب سرمایه پایه بانک‌ها

از آنجا که تسهیلات اعطایی به هر ذی‌نفع واحد نسبتی از سرمایه پایه هر بانک می‌باشد لذا میزان سرمایه پایه نقش مهمی در تعیین سقف تسهیلات پرداختی به و یا تعهدات ایجادی برای هر ذی‌نفع واحد دارد. با توجه به اینکه در طول چند سال گذشته رشد تقاضای نقدینگی و یا به عبارتی نقدینه‌خواهی جامعه به دلایل مختلف از جمله بانک‌محور بودن نظام تامین مالی اقتصاد، افزایش نرخ تورم و همچنین روند فزاینده نرخ ارز همواره بالاتر از نرخ رشد سرمایه پایه بانک‌ها بوده است لذا محدودیت نرخ رشد سرمایه پایه بانک‌ها گاه‌گاه کمتر از نرخ رشد تقاضای تسهیلاتی جامعه بوده و این امر توان بانک‌ها در برآورده نمودن تقاضای تسهیلات را محدود کرده است. اگر چه در سال‌های ۱۳۹۲ و ۱۳۹۳ بانک‌ها از طریق افزایش سرمایه از محل تجدید ارزیابی دارایی‌ها توانستند تا حد مناسبی توان خود برای اعطای تسهیلات به ذی‌نفعان واحد را افزایش دادند اما استفاده از این فرصت در سال‌های بعد محدود شده است.

این موضوع مخصوصاً در سال ۱۳۹۴ که رشد سودآوری بانک‌ها پایین بوده و در پاره‌ای موارد برخی از بانک‌ها حتی سود پیش‌بینی شده خود در ابتدای سال گذشته را کاهش دادند، به مراتب نمود بیشتر پیدا کرده و آثار آن در سال مالی ۱۳۹۵ بیشتر نمایان خواهد شد. به این ترتیب نیاز بانک‌ها به افزایش سرمایه از محل آورده نقدی سهامداران بیش از هر زمان دیگری اهمیت خواهد یافت و لزوم برنامه‌ریزی بانک‌ها در این زمینه بر کسی پوشیده نیست. از طرف دیگر بانک‌ها برای نزدیک شدن به استانداردهای جهانی در زمینه کفایت سرمایه و کنترل ریسک اعتباری نیز الزاماتی دارند که تحقق آن نیز به رشد توان تسهیلات‌دهی آنها کمک شایانی خواهد نمود.

پیشنهادهای:

موضوع ذی‌نفع واحد یکی از مهمترین حوزه‌هایی است که در صورت عدم توجه به اهمیت آن می‌تواند منشاء ریسک‌هایی زیادی برای بانک‌ها شده و یا بالعکس ظرفیت بنگاه‌های اقتصادی در زمینه اخذ تسهیلات و یا خدمات اعتبارات اسنادی و ضمانت‌نامه را کاهش دهد. با توجه به مجموع شرایطی که در بالا توضیح داده شده، موارد ذیل پیشنهاد می‌گردد:

- ۱- برخی از مفاهیم ذی‌نفع واحد مانند مصادیق روابط کنترلی و مالی که ممکن است مورد برداشت‌های متفاوت و یا بعضاً سوء استفاده قرار گیرد اصلاح و شفاف‌سازی گردد.
- ۲- لحاظ نمودن ضرایب ریسکی متفاوت برای تسهیلات هر ذی‌نفع واحد با توجه به سوابق اعتباری و درجه ریسکی که به بانک‌ها تحمیل می‌نمایند، در ارزیابی ظرفیت اشخاص مشمول ذی‌نفع واحد نقش مهمی دارد و باید در این زمینه تدابیر لازم از سوی مقام ناظر در پیش گرفته شود.
- ۳- عدم تبعیض بین شرکت‌های دولتی و یا وابسته به نهادهای عمومی غیردولتی با فعالان بخش خصوصی به منظور توزیع متوازن تسهیلات بین فعالان اقتصادی در آیین‌نامه لحاظ گردد.
- ۴- الزام بانک‌ها به افزایش سرمایه از محل آورده نقدی و مطالبات سهامداران برای تقویت توان اعتباردهی آنها باید مورد تاکید قرار گیرد.
- ۵- حذف مصادیق ذی‌نفع واحد در برخی مواردی که برای فعالان بخش خصوصی مشکلاتی را ایجاد نموده است در صورتی که اشخاص حقیقی یا حقوقی کاملاً مستقلی محسوب می‌شوند و فقط به صرف سهامداری در یک شخص حقوقی ثالث و یا داشتن رئیس هیات مدیره مشترک مشمول ذی‌نفع واحد می‌شوند.
- ۶- تاکید بانک مرکزی ج.ا.ا. بر رعایت یکسان ضوابط منتشره و پرهیز از اعمال سلیقه در این زمینه از سوی بانک‌ها از اهمیت زیادی برخوردار است و باید در این خصوص نیز تدابیر نظارتی کافی مد نظر قرار گیرد.

منابع

- بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، آیین‌نامه تسهیلات و تعهدات کلان، ۱۳۹۲/۰۸/۱۶.
- بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، تعریف ذینفع واحد (اصلاح بند ۳-۱ از آیین‌نامه تسهیلات و تعهدات کلان)، ۱۳۸۸/۰۴/۱۳.
- رهبر، صدیقه، کالبد شکافی آیین‌نامه جدید تسهیلات و تعهدات کلان، روزنامه دنیای اقتصاد، ۱۳۹۱/۰۵/۲۱، شماره ۲۷۱۲.
- رهبر، صدیقه. مروری بر سیر تغییرات یک بخشنامه، روزنامه دنیای اقتصاد، ۱۳۹۴/۰۱/۲۳، شماره ۳۴۵۵.
- بهشتی، اسماعیل. توصیه‌های نظارتی در امور بانک، انتشارات بانک ملی ایران، ۱۳۹۱.
- استانداردهای بال و ریسک‌های عمده بانکی، اداره مدیریت ریسک بانک تجارت، ۱۳۹۵.
- جمشیدی، سعید. شیوه‌های اعتبارسنجی مشتریان، انتشارات پژوهشکده پولی و بانکی، ۱۳۹۴.